

Ny gjenopptakelsesbegjæring i Torgersen-saken

Advokatene som har arbeidet i ett år med begjæringen som ble overlevert Riksadvokaten og Gjenopptakelseskommisjonen 11. juni fremhever fem forhold som de mener skal sikre gjenopptakelse av drapssaken. Tannbittbeviset nevnes i oppsummeringen av to av disse forholdene.

Videre sies det at tannbittbeviset i beste fall er et bevis i Torgersens favør, i verste fall – for Torgersen – er tannbittbeviset nullstilt og uten verdi. Fredrik Fasting Torgersen (80) døde 18. juni i år, en uke etter at den sjettede gjenopptakelsesbegjæringen ble overlevert Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker. Dette hindrer ikke at saken kan bli gjenopptatt.

Det er advokatene Cato Schiøtz og Pål W. Lorentzen, i samarbeid med tidligere førstelagmann Nils Erik Lie, som har arbeidet med Fredrik Fasting Torgersens sjettede begjæring om gjenåpning av straffesaken der han ble dømt for drap i 1958.

Begjæringen er på 273 sider, i tillegg til et bilag på 662 sider der 188 sider er viet tannbittbeviset.

Innledningsvis i gjenopptakelsesbegjæringen sies dette om Tannbittbeviset:

«Dette beviset er vurdert – og må vurderes – ut fra flere fagområder for sakkyndighet. Dette gjelder nærmere bestemt sakkyndighet innenfor rettsodontologi, anatomi og fysiologi, jfr. nedenfor.

a. Vi kan i dag konstatere at de *rettsodontologiske* sakkyndige er sterkt uenige. Et *flertall* konkluderer med at tannbittbeviset ikke bare er *uegnet* som bevis mot Torgersen – flere sakkyndige mener også at tannbittbeviset langt på vei er *uforenlig* med at Torgersen drepte Rigmor Johnsen.

Cato Schiøtz presenterer gjenopptakelsesbegjæringen på pressekonferansen 11. juni.

Det avgjørende er at vi i dagens situasjon – på grunnlag av nye sakkyndige uttalelser etter 1958 – kan konkludere med at de *likheter* det er mellom bittet i avdødes bryst og Torgersens tenner er langt mindre enn det man opprinnelig gjorde: Likheten er ikke på noen måte *ekskluderende* i forhold til andre personer.

Enda viktigere er det imidlertid at det er *seks uoverensstemmelser* mellom bittet og Torgersens tenner som gjør det *lite sannsynlig* at Torgersen kan være drapsmannen. Dette er årsaken til at de av de sakkyndige – som ikke er foreslått av påtalemyndigheten – mener at det i kvalifisert grad har formodningen mot seg at Torgersen er gjerningsmannen.

Fra enkelte sakkyndige har disse uoverensstemmelsene blitt forsøkt bortforklart. Nye analyser og nye sakkyndige uttalelser viser imidlertid at disse bortforklaringene i dag ikke er holdbare.

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering av disse seks ulikhetene er både mangelfull og uriktig.

- a. Bittbeviset er også vurdert av andre sakkyndige i tillegg til rettsodontologene. To *anatomer* har avgitt sakkyndige erklæringer og vurdert tannbittbeviset ut fra sitt faglige ståsted: På anatomisk hold er det enighet om at tannbittbeviset i dag fremstår ikke bare som uten bevisverdi, men at man må konkludere med at *Torgersen sannsynligvis ikke er gjerningsmann*.
- b. Det er – i forbindelse med nærværende nye gjenåpningsbegjæring – innhentet en ny sakkyndig uttalelse fra dr. scient. Jon Medbø, som representerer en tredje form for sakkyndighet. Medbø er fysiolog. Medbø konkluderer med at Torgersen med stor sannsynlighet *ikke* kan være skyldig.

Vurderer man således de tre forskjellige kategorier av sakkyndig ekspertise *samlet*, jfr. punktene a-c ovenfor, er det klart at tannbittbeviset i dag ikke lenger kan ha noen beviskraft. I dag er

tannbeviset et bevis i Torgersens 'favør' – i versete fall, for Torgersen, er beviset nullstilt og uten verdi.»

I begjæringens hoveddel gjennomgås og sammenfattes punkt for punkt en utredning på 104 sider av Nils Erik Lie, som er levert som et bilag til begjæringen. Her følger en ytterligere sammenfatning av punktene:

1. *Utgangspunktet for analysen av bittmerkene:* Avslutningsvis under dette punktet heter det at: «Påtalemyndigheten må i sitt svar til nærværende begjæring presisere hvilke tenner *påtalemyndigheten* mener har avsatt bittet, med andre ord hvilken versjon av de to forskjellige sakkyndige alternativene som påtalemyndigheten i dag mener Gjenoptakelseskommisjonen skal basere sin vurdering på.
2. *Oppnevning av sakkyndige:* Her heter det om Lies gjennomgang av oppnevningen av de sakkyndige fra 1958 at det påvises «at kompetansen til Ferdinand Strøm og Jens Wærhaug var svært begrenset med hensyn til den delen av rettsodontologien som refererer seg til identifisering av bittmerker. Wærhaug hadde i det hele tatt ingen rettsodontologisk erfaring. Ingen av de to hadde tidligere erfaring med identifikasjon av bittspor i menneskelig vev.»
3. *De sakkyndiges skriftlige erklæringer:* Punktet tar for seg Strøm og Wærhaugs erklæringer fra 1958. Her heter det avslutningsvis: «En nærmere analyse viser således at det er betydelige avvik, som de to sakkyndige ikke har behandlet, og som sannsynliggjør at det neppe er Torgersens tenner som har avsatt bittet.»
4. *De sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen:* Her konkluderes det med at lagretten nødvendigvis må ha ansett tannbittbeviset som et tungtveiende, antagelig det tyngste, mot Torgersen.
5. *Gjenoptakelsessaken 1973–1976:* To nye sakkyndigbegjæringar ble innhentet fra henholdsvis tannlege Fredrik Neumann og professor Arne Hagen. Deres konklusjon var at det ikke var *faglig grunnlag* for Strøms og Wærhaugs konklusjoner om at bittmerket med sikkerhet var avsatt av Torgersens tenner. Retten oppnevnte dosent Gisle Bang som sakkyndig. Han støttet Strøm og Wærhaug. I et brev fra Bang i 1978 heter

det: «Jeg vil presisere at jeg ikke er i tvil om at bittmerket i R. Johnsen's bryst er avsatt av F.L.F. Torgersens tenner»

Den avgjørende innvendingen mot Bangs erklæring er at han konsentrerte seg om enkeltvis likheter mellom fire enkelttenner og fire av bittsporene – og overså og neglisjerte alle elementer som talte mot Torgersen som biter. Lie påviser at Bangs analyse med hensyn til likheter fremstår som marginale i forhold til alle de ulikheter som han *ikke kommenterer*.

Til slutt under dette punktet heter det: «Når man går gjennom avgjørelsen fra henholdsvis Eidsivating lagmannsrett og Høyesteretts kjæremålsutvalg av henholdsvis 27. juni 1975 og 31. mai 1976 ser man også at det ikke foretas noen konkret analyse av tannbittbeviset. Noen materiell vurdering av de kritiske spørsmål som var reist, foretas beklageligvis ikke.»

1. *Gjenoptakelsessaken 1997–2001:* Ved behandlingen av denne begjæringen oppnevnte Borgarting lagmannsrett de britiske rettsodontologene professor D. Gordon MacDonald og dr. David K. Whittaker som sakkyndige. Forut for utferdigelsen av deres erklæring avga tannlege Kjell Johannessen, som var Torgersens tannlege, en uttalelse 17. september 1997, og konkluderte slik: «*Det er ingen reell mulighet for at det skal være Torgersens tenner som har avsatt tannavtrykkene i den dreptes bryst!*»

MacDonald og Whittaker avga sin første uttalelse 28. juli/3. august 1999. Lie skriver: «Det er av vesentlig betydning at de britiske sakkyndige legger til grunn at bittmerkene fra biterens overkjeve er avsatt av andre tenner enn det Strøm, Wærhaug og Bang konkluderte med.» Schiøtz og Lorentzen minner her om det spørsmålet som er stilt under pkt. 1.

Når det gjelder spørsmålet om identifisering av bitt i levende vev må kunnskap om vev tillegges minst like stor vekt som kunnskap om tenner, heter det videre.

Først høsten 1999 ble andre profesjoner brakt inn som sakkyndige. Professor dr. med. Per Holck og seniorforsker, tidligere professor, dr. med. Per Flood, begge anatomer, har avgitt flere uttalelser i saken. Begge har konkludert

med at tannbittbeviset ikke gir holdepunkter for at Torgersen er biteren.

MacDonald og Whittaker avgir en ny uttalelse i mai 2000. De finner ikke belegg for å fastholde sin tidligere konklusjon at det var 'very likely' at Torgersen var biteren, men begrenser seg til alminnelig sannsynlighetsovervekt.

Det ble innhentet en uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon i desember 1999. Kommisjonen konkluderer på en måte som er helt kontrær til situasjonen under hovedforhandlingen i 1958, skriver Schiøtz og Lorentzen.

Kommisjonen uttaler: «Det bør utvises forsiktighet, og domstolene bør ikke tillegge bittmerket for stor bevisbyrde.» Med dette misvisende uttrykket (bevisbyrde) mener kommisjonen naturligvis at tannbittbeviset ikke skal tillegges for stor vekt eller tyngde.

Lagmannsretten avsa sin kjennelse i august 2000. Saken ble påkjært til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Forut for kjæremålsutvalgets avgjørelse forelå det en ny rettsodontologisk uttalelse fra professor David Senn fra University of Texas, som er den første som har foretatt en samlet og helhetlig vurdering av alle trekk ved tannbittbeviset. Han er uenig med MacDonald og Whittaker, og oppsummerer slik:

«Based upon the materials examined and the tests and comparisons made, the teeth of Fredrik Fasting Torgersen as shown in the models provided could not have made the marks on the left beast of Rigmor Johnsen. As a result Fredrik Fasting Torgersen can be excluded as a possible biter in the case.»

Kommisjonen oppretter og forsterker derfor den bedømmelse man ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport datert 7. august 2000: Det bør utvises forsiktighet og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde.»

I gjenoptakelsessbegjæringen skriver Schiøtz og Lorentzen at «Kjæremålsutvalgets avgjørelse inneholder atskillige feil og unøyaktigheter», og begrunner denne påstanden.

David Senn kommenterte kjæremålsutvalgets uttalelse den 22. november 2003. Han påviser at MacDonald og Whittakers forklaring på bittmerke 5 og 6 er uriktig og konkluderer med:

«The British experts' explanation for this pattern discrepancy accepted as 'plausible' by the Supreme Court Committee directly contradicts the physical evidence, the description of injuries 4, 5

and 6 submitted by every forensic examiner in the case, and even the description of the injuries by MacDonald and Whittaker themselves in their original report».

Når det gjelder tann 42 og spørsmålet om betydningen av at denne tannen ikke har avsatt noe merke, skriver han:

«Professors MacDonald and Whittaker questioned and «explained» in Brief 3 page 4 and 5: «Why has tooth 42 not left a mark in the bite? Several possible variables to be considered, effect of swelling before death.»

How can the effects of «swelling» and other «vital reactions» obliterate a mark for tooth 42 and yet not obliterate the marks for adjacent teeth 41 and 43? Why do «vital reactions» and «swelling before death» «explain» the feature that indicate that Torgersen is not the biter and leave unaffected the features that seem to indicate Torgersen is the biter?»

Etter å ha gjengitt de uttalelsene som omtaler mellomrommet mellom merkene 4 og 5 har han følgende kommentar:

«All investigators from 1957 to today agree and so state in reports or letters that this important physical feature does not appear in any of the evidence in this case.»

Selectively choosing to document and support physical features that agree with Torgersen as the biter and to «explain» features that disagree with Torgersen's teeth using unscientific and non-demonstrable effects such as «swelling before death» and «several possible variables» is, at best, questionable methodology for bite mark analysis.

That the Court could accept this unusual methodology and state that «The Appeal Committee does not find any grounds for doubting this conclusion» is disturbing and difficult to understand.»

Disse forholdene har heller ikke kjæremålsutvalget tatt stilling til, påpeker Schiøtz og Lorentzen.

1. *Gjenåpningsbegjæringen 2004–2006:* Whittaker anbefalte kommisjonen å se bort fra tannbittbeviset, og beklaget at sakkyndigheten ikke strakk til slik at alle kunne bli enige. Gjenoptakelseskommisjonen tok imidlertid ikke Whittakers fornyede reservasjoner og Senns påpeking av at Torgersen umulig kunne ha avsatt bittet, til etterretning.

Fredrik Fasting Torgersens nevø, Frode Fasting Torgersen, (t.v.) og tidligere førstelagmann Nils Erik Lie følger Schiøtz' innledning på pressekonferansen 11. juni. I forgrunnen Fredrik Fasting Torgersens hode i bronse, av Asbjørn Høglund – en gave til Torgersen fra støttespillerne hans på 80-årsdagen, 1. oktober 2014.

Kommisjonen konkluderte med: *«Overfor Gjenoptakelseskommisjonen har de oppnevnte sakkyndige i det alt vesentlige fastholdt og eventuelt forsterket sine konklusjoner, slik det er redgjort for ovenfor »*

Schiøtz og Lorentzen sier videre: «Som påpekt av Lie er dette positivt uriktig. Lie påpeker også at det er grunnløst når kommisjonen i sin konklusjon anfører at tannbittbeviset ikke sto særlig annerledes enn ved Høyesteretts kjæremålsbehandling i 2001. Dette er direkte galt.»

Når kommisjonen i denne forbindelse også fremhever at domfellelsen skjedde på grunnlag av et bredt bevisbilde der mange forhold samlet pekte mot Torgersen, og at det derfor ikke er grunnlag for å hevde at tannbeviset alene ble tillagt stor vekt, gir dette et misvisende bilde av de faktiske forhold. Det kan ikke trekkes i tvil at tannbittbeviset var det beviselementet som ved hovedforhandlingen ble tillagt størst vekt i Torgersens disfavør, både av statsadvokat Dorenfeldt og av lagretten. Dette har først og fremst skyltes de sakkyndiges skråsikkerhet.

Det avgjørende ved vurderingen etter straffeprosessloven § 392 andre ledd er hvor sterkt tannbittbeviset isolert sett sto i 2006 – og hvor sterkt det står i dag. Det kan ikke være noen fornuftig tvil om at dette beviset var sterkt svekket i 2006, og at det i et hvert fall i dag er svekket i en slik grad at det ikke kan

påberopes som støtte for at Torgersen var gjerningsmann – snarere tvert imot.

1. *Ny sakkyndig uttalelse:* Det foreligger nå en ny sakkyndig vurdering av forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø, som tiltrer konklusjonen til majoriteten av de sakkyndige. Medbø er fysiolog, og representerer således et annet fagfelt enn de øvrige sakkyndige som har uttalt seg. Han konkluderer med at tannbittbeviset i realiteten er et bevis som styrker – ikke svekker – Torgersens sak. Hans vurderinger representerer et helt nytt bevis i saken.

2. *Oppsummering og konklusjon:* Nils Erik Lie konkluderer slik: «Denne gjennomgangen av tannbittbeviset viser hvilke usikkerheter som hefter ved bittsporanalyser i hud – særlig i kvinnebryst – som bevis – i første rekke som fellende bevis – og at de oppnevnte sakkyndige i 1958 ikke kan ha hatt rett forståelse for disse usikkerhetene. Gjennomgangen viser videre at det er betydelige utelatelser og svakheter i arbeidet fra de sakkyndige som var oppnevnt i 1958, og også fra de sakkyndige som har vært oppnevnt i forbindelse med de senere fremsatte begjæring om gjenopptakelse og gjenåpning.

Det foreligger også en grunnleggende uenighet mellom de oppnevnte sakkyndige om hvilke tenner hos biteren som har avsatt bittmerkene fra overkjeven

Gjenopptakelsesbegjæringen baserer seg på fem hovedpunkter:

1. Nye bevis som tilbakeviser det som tidligere er vektlagt. Nye sakkyndigvurderinger av blant annet tannbittbeviset. Tilbakevising av to tidsskjemaer fra kvelden drapet ble begått.
2. Nye analyser av både tannbittbeviset og barnålbeviset.
3. Kommisjonen skal tidligere ha lagt en feil lovanvendelse til grunn.
4. Faktiske feil i tidligere vedtak i Gjenopptakelseskommisjonen.
5. Sentrale anførsler fra Torgersens prosessfullmektiger er ikke undersøkt.

Begjæringen viser blant annet at advokatene mener å kunne plukke helt fra hverandre den rettskraftige dommens tre tekniske hovedbevis:

1. Tannbittbeviset: Flere sakkyndige mener beviset langt på vei er uforenlig med at Torgersen drepte Rigmor Johnsen.
  2. Barnålbeviset: Barnåler funnet fra et visent juletre på åstedet, og på Torgersens dress, var identiske og sjeldne, slår dommen fast. En rekke sakkyndige uttalelser har til felles at ingen støtter denne konklusjonen i dag. Både fordi barnålene ikke er ualminnelige – og fordi plasseringen på dressen ikke kan ha blitt påført ved en eventuell flytting av liket.
  3. Avføringsbeviset: Rester på åsted og Torgersens sko; en analyse viser at det ikke er identitet mellom funnene.
- De tekniske bevisene er totalt annerledes i dag enn i 1958. Samtidig trekker de taktiske bevis klart i retning av Torgersens uskyld, sier begjæringen som er til behandling i Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker.

et moment som i seg selv må tillegges betydelig vekt ved vurderingen og vektleggingen av tannbittbeviset.

Samtidig har det vært påvist at det er en rekke momenter i bittsporene som det er vanskelig – til dels umulig eller svært vanskelig – å forene med Torgersens tenner. I særlig grad gjelder dette det manglende sporet etter tann 42, tannstillingen til tennene 31 og 41 sammenholdt med bittsporene 5 og 6, og det manglende samsvaret mellom avstanden mellom bittsporene 4 og 5 og Torgersens tann 42. I tillegg kommer manglende samsvar mellom avstanden mellom bittsporene 3 og 4 og Torgersens hjørnetenner.

Når disse momentene ses under ett, kan det vanskelig konkluderes annerledes enn at bittsporebeviset utelukker Torgersen.

Selv om bittsporet skulle bli tolket slik at det ikke med sikkerhet utelukker Torgersen, er det i et hvert fall den mest sannsynlige tolking av det at han ikke er biteren.

Og ikke i noe fall kan det tolkes som annet enn et helt åpent bevis, som ikke gir noen som helst utslag i Torgersens disfavør.»

Tannbittbeviset felte Torgersen i 1958, sammen med to andre tekniske bevis som også blir plukket fra hverandre og påvist sin manglende beviskraft i gjenopptakelsesbegjæringen som nå foreligger – barnålbeviset og avføringsbeviset. Samtidig viser denne sjette gjenopptakelsesbegjæringen til at det ikke er hold i de taktiske bevisene som skulle vise Torgersens bevegelser drapskvelden.

Tror på kommisjonen

Til slutt kommer Cato Schiøtz og Pål W. Lorentzen med noen overordnede betraktninger. De fremhever at: «Det er en forutsetning for en riktig bedømmelse av om vilkårene for gjenåpning er til stede at man vurderer saken i dag totalt uavhengig av tidligere vedtak og tidligere oppfatninger.

I Torgersen-saken er det – i langt større grad enn i andre saker – oppfatninger som nærmest har karakter av magesfølelse og ryggmargsrefleks, og som ikke er basert på en nøytral, nøktern vurdering av de foreliggende bevis. Og det er – dessverre – lett å gå i forsvarsposisjon og forsvare tidligere oppfatninger. Dette er kort og godt en forståelig psykologisk allmenn-menneskelig reaksjon.

I Torgersen-saken – med sin historikk av avslag – kreves det noe spesielt med hensyn til evnen til å nullstille seg til å kunne vurdere spørsmålet om gjenopptakelse på en uhildet måte. Vi har som sagt den tiltro til Gjenopptakelseskommisjonens sekretariat og medlemmer at dette er mulig.»

*Ellen Beate Dyvi
Foto: Kristin Aksnes*